

FINANSAL GELİŞMİŞLİK VE DIŞA AÇIKLIK İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖZELİNDE AMPİRİK BİR İNCELEME

THE RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL DEVELOPMENT AND OPENNESS: AN EMPIRICAL EXAMINATION IN TÜRKİYE

Salim ÜRE

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve
İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası
Ticaret ve Lojistik Bölümü
salimure92@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4207-3761

Çağatay KARAKÖY

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve
İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası
Ticaret ve Lojistik Bölümü
ckarakoy@cumhuriyet.edu.tr
ORCID: 0000-0001-9072-3963

Oğuzhan DEMİR

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi
ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası
Ticaret ve Lojistik Bölümü
ogzhndmr58@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8655-1396

ÖZ

Geliş Tarihi:

08.07.2024

Kabul Tarihi:

31.12.2024

Yayın Tarihi:

27.03.2025

Anahtar Kelimeler

Finansal gelişmişlik
Dışa açıklık
ARDL

Keywords

Financial development
Openness
ARDL

Finansal gelişmişlik, yalnızca daha fazla finansman seçeneği ve daha etkili risk yönetimi sunmakla kalmaz, aynı zamanda ekonomik kaynakların daha verimli kullanılmasına olanak tanıyarak genel ekonomik verimliliği artırır. Uluslararası ticaret ve yatırımlar açısından gelişmiş finansal sistemler, ülkelerin ve firmaların dış pazarlara açılmasına ve bu pazarlarda rekabet etmesine olanak sağlar. Bu rekabet, özellikle sermaye yoğun sektörlerde, yenilikçi ve teknoloji odaklı yatırımların önünü açar. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde finansal gelişmişlik, küresel ekonomiye entegrasyonda kritik rol oynar. Bu çalışmada, finansal gelişmişliğin uluslararası piyasalarda rekabet eden firmalara sermaye desteği sağlayarak ülkelerin küresel ekonomiye entegrasyonunu artırdığı hipotezi ile Türkiye'deki finansal gelişmişlik ve dışa açıklık ilişkisi incelenmiştir. Veriler, Uluslararası Para Fonu (IMF) veritabanından alınmış olup 1985-2021 dönemini kapsamaktadır. ARDL modeliyle yapılan analizde, finansal gelişmişlik göstergelerinin dışa açıklık üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Analiz sonuçları, uzun dönemde finansal kurumlara ve finansal piyasalara erişimin dışa açıklık üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğunu, buna karşılık finansal piyasaların derinliğinin uzun dönemde dışa açıklığı azalttığını göstermektedir. Finansal kurumların derinliğinin ise uzun dönemde dışa açıklık üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

ABSTRACT

Financial development not only provides wider financing options and more effective risk management, but also enables more efficient use of economic resources and thus increases overall economic efficiency. In terms of international trade and investments, advanced financial systems allow countries and firms to open up to foreign markets and compete effectively in these markets. This competition paves the way for more innovative and technology-focused investments, especially in capital-intensive sectors. Especially in developing countries like Turkey, financial development plays a critical role in the integration process with the global economy. In this study, the relationship between financial development and openness in Turkey was examined with the hypothesis that financial development will provide capital support to firms competing in international markets and thus increase the integration of countries into the global economy. The data used in the study were taken from the International Monetary Fund (IMF) database and the analysis period covers the years between 1985 and 2021. In the analysis conducted using the ARDL model, the effect of financial development indicators on openness was evaluated. The analysis results show that access to financial institutions and access to financial markets have a positive and significant effect on openness in the long run. On the other hand, it is found that the depth of financial markets reduces openness in the long run. The depth of financial institutions does not have a significant effect on openness in the long run.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1512582>

Atıf/Cite as: Üre, S. & Karaköy, Ç. & Demir, O. (2025). Finansal gelişmişlik ve dışa açıklık ilişkisi: Türkiye özelinde ampirik bir inceleme. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 15(1), 358-371.

Giriş

Finansal gelişmişlik, bir ekonominin finansal hizmetlere erişimini, bu hizmetlerin çeşitliliğini ve kalitesini, bankacılık sistemlerinin sağlamlığını, sermaye piyasalarının etkinliğini ve genel finansal altyapının güçlü olmasını ifade eder. Bu gelişmişlik, ekonomik büyümeyi teşvik etmek için kritik bir faktördür (Roubini & Sala-i-Martin, 1992). Finansal gelişmişlik, sadece yerel düzeyde değil, uluslararası düzeyde de büyük önem taşır. Küresel rekabetin yoğun olduğu günümüzde, sağlam finansal sistemler, sermaye akışlarının serbestçe hareket edebilmesi ve yatırım olanaklarının artırılması gibi faktörler aracılığıyla ekonomik büyümeye doğrudan katkı sağlar (Mishkin, 2007).

Türkiye özelinde finansal gelişmişlik, ülkenin ekonomik yapısında ve dış ticaret performansında önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye, 1980'lerden itibaren dışa açık bir ekonomik model benimseyerek finansal sistemlerinde köklü reformlar gerçekleştirmiştir. 1980 yılında uygulamaya konulan İthal İkameci Sanayileşme Modeli'nden ihracata dayalı büyüme modeline geçiş, ülkenin dış ticaret hacminde kayda değer bir artış sağlamıştır. Bu süreçte, finansal sistemlerin derinleştirilmesi ve daha etkin bir yapıya kavuşturulması hedeflenmiştir. Özellikle 2001 ekonomik krizi sonrası dönemde hayata geçirilen reformlar, finansal sistemin sağlamlığını artırmış, bankacılık sektörünü güçlendirmiş ve sermaye piyasalarının daha verimli işlemesini sağlamıştır. Bu reformlar, Türkiye'nin uluslararası sermaye akışlarına uyum sağlama kapasitesini artırmış ve finansal sistemin küresel piyasalardaki dalgalanmalara karşı daha dayanıklı hale gelmesini sağlamıştır.

Ekonomik teori, finansal sistemlerin gelişmişliğinin ekonomik büyümeyi çeşitli kanallar aracılığıyla teşvik ettiğini öne sürer. İlk olarak, gelişmiş finansal sistemler, tasarruf sahiplerinin birikimlerini daha yüksek getirili yatırımlara yönlendirmelerini sağlar, bu da sermaye birikimini hızlandırır (Goldsmith, 1969). İkinci olarak, finansal piyasalar, girişimcilerin ve firmaların inovasyonlarını finanse etmelerine yardımcı olarak, teknolojik ilerlemeyi ve verimliliği artırır (Schumpeter, 1912). Üçüncü olarak, finansal araçlar, risk yönetimi araçları sunarak ekonomik belirsizlikleri azaltır ve yatırımları teşvik eder (Stiglitz, 1985).

Finansal gelişmişlik ve dışa açıklık arasındaki ilişki, finansal sistemlerin uluslararası ticaret ve yatırımlara nasıl katkı sağladığı üzerinden incelenebilir. Gelişmiş finansal sistemler, uluslararası sermaye akışlarını kolaylaştırır ve firmaların dış pazarlara erişimini artırır (Rajan & Zingales, 1998). Ayrıca, finansal gelişmişlik, döviz kuru risklerini ve diğer ticaretle ilgili riskleri yönetmeyi kolaylaştırarak dış ticaretin hacmini artırabilir (Klein & Olivei, 2008).

Bu teorik çerçeve, özellikle gelişmekte olan ülkeler için önemlidir. Türkiye gibi ekonomilerde, finansal sistemlerin derinleşmesi ve erişilebilirliğin artırılması, firmaların dış ticaret faaliyetlerini daha etkin şekilde yürütmesine olanak sağlamaktadır. Örneğin, döviz kuru dalgalanmalarına karşı koruma sağlayan finansal araçlar, dış ticaret hacminin istikrar kazanmasında kritik rol oynamaktadır. Güçlü bir finansal altyapı, aynı zamanda bu ülkelerin küresel piyasalara entegrasyonunu kolaylaştırır ve rekabet güçlerini artırır (Arestis & Demetriades, 1997). Finansal gelişmişlik, bu nedenle, sadece ekonomik büyümeyi desteklemekle kalmaz, aynı zamanda sosyal refahı da artırır.

Türkiye, son yıllarda finansal sistemini güçlendirme ve küresel ekonomiye entegrasyon süreçlerinde önemli adımlar atmıştır. Ancak, finansal gelişmişliğin dışa açıklık üzerindeki etkileri hala tam olarak anlaşılamamıştır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de finansal gelişmişlik ve dışa açıklık arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu bağlamda, finansal kurumların ve piyasaların erişimi ve derinliğini ifade eden endekslerin dışa açıklık üzerindeki etkisi değerlendirilecektir.

Çalışmanın yapılma nedenleri arasında, Türkiye'nin küresel ekonomideki yerini sağlamlaştırmak ve ekonomik büyümeyi sürdürülebilir kılmak için finansal sistemlerin rolünü daha iyi anlamak yer almaktadır. Ayrıca, bu çalışma, politika yapımcılar için önemli çıkarımlar sunmayı ve ekonomik reformların yönünü belirlemeye katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Kullanılan veriler Uluslararası Para Fonu (IMF) veritabanından alınmış olup, analiz dönemi 1985 ile 2021 yılları arasını kapsamaktadır. Çalışmada, finansal gelişmişlik ve dışa açıklık arasındaki dinamik ilişkileri belirlemek amacıyla ARDL (Autoregressive Distributed Lag) modeli kullanılmıştır.

Bu bağlamda, çalışma, finansal gelişmişliğin Türkiye ekonomisinin dışa açıklık seviyesini nasıl etkilediğini ve bu ilişkinin hangi mekanizmalar aracılığıyla gerçekleştiğini araştırmayı amaçlamaktadır. Bu inceleme, sadece Türkiye'nin ekonomik politikalarını şekillendirmekle kalmayıp, benzer ekonomik özelliklere sahip diğer gelişmekte olan ülkeler için de önemli çıkarımlar sunabilir.

Literatür Taraması

Çalışmanın konusuyla ilgili yapılan literatür taraması, finansal gelişmişlik ve dışa açıklık arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamayı ve bu alandaki mevcut araştırmaları değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Literatür taraması, çalışmanın teorik ve metodolojik temelini oluşturarak, finansal gelişmişliğin ekonomik etkilerini ve özellikle dışa açıklık üzerindeki rolünü anlamayı kolaylaştıracaktır. Bu çerçevede, mevcut bulgular özetlenmiş, tartışmalı noktalar ve literatürdeki bilgi boşlukları belirlenmiştir. Aynı zamanda, ilgili çalışmalardan yola çıkarak bu araştırmanın özgün katkılarının vurgulanması amaçlanmıştır.

Finansal gelişmişlik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, literatürde sıkça ele alınmıştır. Örneğin, Khan (2008), Pakistan'da finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki kısa ve uzun dönem ilişkisini ARDL analizi ile incelemiş ve her iki dönemde de pozitif etkiler bulmuştur. Benzer şekilde, Al-Malki ve Al-Assaf (2014), Suudi Arabistan'ın 1970-2008 yılları arasındaki verilerini kullanarak finansal gelişmişliğin ekonomik büyümeyi önemli ölçüde desteklediğini bulmuşlardır. Sumarni (2019) ise Endonezya'da finansal gelişmişlik ve ekonomik büyüme arasındaki güçlü bağları vurgulamış, uzun dönemde finansal gelişmişliğin ekonomik büyüme üzerinde anlamlı ve pozitif etkiler yarattığını tespit etmiştir.

Finansal gelişmişliğin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi de literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Shahbaz ve Islam (2011), Pakistan'da finansal gelişmenin gelir eşitsizliğini azalttığını, ancak finansal istikrarsızlığın bu eşitsizliği artırdığını tespit etmiştir. Aynı çalışmada, ticari açıklığın gelir eşitsizliği üzerindeki olumsuz etkileri de vurgulanmıştır. Bu bulgular, finansal istikrarın toplumsal faydaları ve eşitsizlikler üzerindeki etkilerini anlamada önemli bir temel sunmaktadır. Law vd. (2014) ise, finansal gelişmişlik ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin belirli bir kurumsal kalite düzeyinden sonra var olduğunu tespit etmişlerdir. Diğer bir çalışmada Batuo vd. (2010), 22 Afrika ülkesinde finansal gelişmişliğin gelir eşitsizliğini azalttığını tespit etmişlerdir.

Finansal gelişmişlik ile dışa açıklık arasındaki ilişki ise literatürde sınırlı olarak ele alınmıştır. Sakyi (2011), Gana'da ticari açıklığın ve dış yardım akışlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemiş, ticari açıklığın ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini göstermiştir. Mujahid ve Alam (2014) ise Pakistan'da finansal açıklık ve ticari açıklık ile makroekonomik dalgalanmalar arasındaki ilişkileri incelemiş, ticari açıklığın uzun vadede yatırım ve çıktı dalgalanmalarına neden olduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde, Opeyemi ve Paul-Francois (2019), Güney Afrika'da ticari açıklığın ekonomik büyümeyi desteklediğini ancak finansal gelişmişlik perspektifinden yeterli bilgi sunulmadığını ifade etmişlerdir. Öte yandan Niroomand vd. (2014), finansal piyasa gelişiminin uzun ve kısa dönemde dışa açıklık üzerinde pozitif etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Ancak bankacılık sektörü gibi finansal piyasalara erişimi ifade eden gelişmelerin dışa açıklığı negatif etkilediğini vurgulamışlardır.

Türkiye özelinde yapılan çalışmaların sayısı da oldukça sınırlıdır. Satrovic (2017), Türkiye'de finansal gelişmişlik ve beşeri sermaye arasındaki ilişkileri ele almış ve finansal gelişmişliğin beşeri sermaye üzerinde olumlu etkiler yarattığını bulmuştur. Çetin vd. (2023) ise Türkiye'de dışa açıklık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiş, ancak finansal gelişmişliğin bu ilişki üzerindeki rolüne yeterince odaklanmamıştır.

Yapılan literatür taramasının sonuçlarına göre, finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasında genellikle pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Finansal gelişmenin gelir eşitsizliğini azaltabileceği, ekonomik büyümeyi teşvik edebileceği ve ticari açıklık ile doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkilerini vurgulanmaktadır. Ayrıca, finansal ve ticari açıklığın makroekonomik dalgalanmalar üzerindeki etkileri de incelenmiştir. Bu bulgular, finansal sistemlerin derinliği ve erişilebilirliğinin Türkiye'nin dışa açıklık düzeyini nasıl etkileyebileceğini anlamak için önemli bir temel sağlamaktadır. Özellikle, finansal gelişmişlik, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde küresel piyasalara entegrasyonu kolaylaştırarak ekonomik büyümeyi destekleyebilir. Literatürdeki bulgular, çalışmanın Türkiye özelinde finansal gelişmişlik ve dışa açıklık arasındaki ilişkiyi inceleme gerekliliğini vurgulamakta ve bu bağlamda teorik bir çerçeve sunmaktadır.

Veri ve Yöntem

Bu çalışmada, Türkiye'nin 1985-2021 yılları arasındaki finansal gelişmişlik ve dışa açıklık verileri kullanılarak finansal gelişmişliğin dışa açıklık üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Kullanılan verilerden, finansal gelişmişliğin farklı boyutlarını temsil eden finansal kurumların ve piyasaların derinliği ile erişilebilirliğine ait veriler Uluslararası

Para Fonu (IMF) veri tabanından elde edilmiştir. Bu veriler 0 ile 1 arasında değerler almaktadır ve 0 en kötü 1 ise en iyi durumu ifade etmektedir. Bağımlı değişken olan dışa açıklık verisi ise, Dünya Bankası veri tabanından alınan ihracat, ithalat ve Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) rakamları kullanılarak, dış ticaretin (ithalat+ihracat) GSYİH'ya oranlanması ile hesaplanmıştır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında analizlerin daha net anlaşılabilmesi amacıyla değişkenlerin kısaltmaları kullanılmıştır. Söz konusu kısaltmalar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1. Değişkenler ve Kısaltmaları

Değişken	Kısaltma
Dışa açıklık	DA
Finansal Kurumlara Erişim	FKE
Finansal Kurumların Derinliği	FKD
Finansal Piyasalara Erişim	FPE
Finansal Piyasaların Derinliği	FPD

Analizde, finansal gelişmişlik ve dışa açıklık arasındaki dinamik ilişkileri belirlemek amacıyla ARDL (Autoregressive Distributed Lag) modeli kullanılmıştır. ARDL modeli, hem durağan (I(0)) hem de birim kök içeren (I(1)) zaman serileri ile çalışabilme özelliğinin yanı sıra, kısa ve uzun dönem ilişkilerini aynı anda modelleyebilme kapasitesine sahip olması nedeniyle tercih edilmiştir. ARDL modeli, sınır testi yaklaşımı ile eşbütünleşme ilişkilerini test etmek için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem, küçük örneklem büyüklüklerinde bile güvenilir sonuçlar vermektedir ve değişkenler arasındaki dinamik ilişkileri yakalayabilmektedir (Pesaran vd., 2001). Çalışma için oluşturulan ARDL modeline ait formül şu şekildedir:

$$\Delta DA_t = \alpha + \sum_{i=1}^p \beta_i \Delta DA_{t-i} + \sum_{i=0}^q \gamma_i \Delta X_{t-i} + \lambda DA_{t-1} + \delta X_{t-1} + \varepsilon_t$$

Bu modelde:

- Δ : fark operatörünü
- DA_t : bağımlı değişkeni (dışa açıklık)
- X_t : bağımsız değişkenleri (FKE, FKD, FPE, FPD)
- α : sabit terimi
- β_i ve γ_i : kısa dönemli katsayıları
- λ ve δ : uzun dönemli katsayıları
- ε_t ise hata terimini temsil etmektedir.

Analiz ve Bulgular

Analizlerin ilk aşamasında bağımlı ve bağımsız değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler verilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler, bir veri setinin genel özelliklerini özetler ve verilerin tipik değerlerini ve yayılımını gösterir. Bu istatistikler, sayısal verileri tanımlamak ve özetlemek, birimlerin yoğunlaştığı tipik değerleri ve dağılımı hakkında bilgi vermek amacıyla kullanılır. Tanımlayıcı istatistikler, genellikle çıkarımsal istatistiklerden ayrılır. Bu istatistikler, verilerin ne olduğunu veya neyi gösterdiğini basit bir şekilde açıklar. Büyük miktarda veriyi anlamlandırmak ve özetlemek için kullanılır ve her tanımlayıcı istatistik, geniş veri setlerini daha basit bir özet haline getirir. Tablo 2'de, analizlerde kullanılacak değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler yer almaktadır. Tabloya göre, standart sapmanın en yüksek değeri olan 0.201235, FKE değişkeninin en yaygın dağılıma sahip olduğunu göstermektedir. Maksimum ve minimum değerler, değişkenlerin uç noktalarını belirtmektedir, DA değişkeni için bu değerler sırasıyla 0.710824 ve 0.294145'tir. Finansal gelişmişliğin boyutları açısından ise, en yüksek değer 0.588107 en küçük değer ise 0.008645'tir. Bu değerler, analiz edilen ekonomik göstergelerin geniş bir aralıkta olduğunu ve analizlerin doğru yönde ilerlediğini destekler niteliktedir.

Tablo 2. Tanımlayıcı istatistikler

	DA	FKE	FKD	FPE	FPD
Ortalama	0.462221	0.281645	0.044772	0.295832	0.228255
Medyan	0.478508	0.132448	0.049217	0.318751	0.252936
Maksimum	0.710824	0.588107	0.072425	0.408386	0.449002
Minimum	0.294145	0.039589	0.008645	0.064112	0.021432
Std. Sapma	0.101258	0.201235	0.016105	0.081483	0.118610
Çarpıklık	0.171144	0.416916	-0.295425	-1.004111	-0.166176
Basıklık	2.629802	1.414832	2.076032	3.411583	1.875052
Jarque-Bera	0.391904	4.945717	1.854348	6.478638	2.121281
Olasılık	0.822052	0.084343	0.395670	0.039191	0.346234
Sum	17.10218	10.42085	1.656548	10.94578	8.445437
Sum Sq. Dev.	0.369114	1.457845	0.009337	0.239023	0.506463
Gözlem	37	37	37	37	37

Zaman serileri ile yapılan ampirik çalışmalarda verilerin “durağan” olduğu varsayılmaktadır. Ancak, birçok zaman serisi durağan değildir. Değişkenler arasındaki ilişkilerin anlamlı olabilmesi için kullandığımız zaman serilerinin durağan özellikler göstermesi gerekmektedir. Durağan olmayan zaman serileri kullanıldığında, değişkenler arasında gerçek bir ilişki olmasa bile ilişki varmış gibi görünebilir. Bu serilerle bir regresyon modeli kurulduğunda, aralarında gerçek bir ilişki olmamasına rağmen yüksek bir R^2 değeri elde edilebilir. Bu durum, sahte regresyon probleminin ortaya çıkmasına neden olur. İki zaman serisi güçlü bir trende sahipse, yüksek R^2 değeri gözlemlenmesinin nedeni söz konusu iki değişken arasındaki doğrusal ilişki değil, bu güçlü trend ilişkisidir. Dolayısıyla, durağan olmayan seriler ile analiz yapıldığında geleneksel t ve F testleri ile R^2 değeri yanıltıcı sonuçlar vermektedir. Bu sebeple Tablo 3'te serilerin durağanlık derecelerini ölçmek için ADF (Augmented Dickey–Fuller) ve PP (Phillips–Perron) yöntemleriyle birim kök testleri gerçekleştirilmiştir. Tüm serilerin hem ADF hem de PP yöntemlerinde birinci farkta durağan olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, iki yöntemin birbirleriyle tutarlı ve benzer sonuçlar vermesi, serilerin birinci farkta durağanlığını kesinleştirmektedir.

Tablo 3. Birim kök testleri

			Seviye I(0)				
			DA	FKE	FKD	FPE	FPD
Sabitli	PP	t-Statistic	0.2540	-0.6208	-1.9733	-3.3523	-1.3555
		Olasılık	0.9724	0.8535	0.2967	0.0197**	0.5929
	ADF	t-Statistic	-0.5329	-0.4306	-1.9722	-2.4288	-0.7111
		Olasılık	0.8730	0.8931	0.2972	0.1427	0.8306
Sabitli ve Trendli	PP	t-Statistic	-2.9940	-1.5673	-3.1557	-2.0390	-4.2719
		Olasılık	0.1478	0.7861	0.1094	0.5609	0.0091***
	ADF	t-Statistic	-3.2918	-2.4144	-3.1404	-3.2750	-4.2908
		Olasılık	0.0843	0.3659	0.1127	0.0911*	0.0087
Sabitli ve Trendsiz	PP	t-Statistic	2.9075	1.0564	1.1480	0.2315	1.1364
		Olasılık	0.9987	0.9207	0.9321	0.7477	0.9308
	ADF	t-Statistic	1.1399	0.9280	0.9297	0.2599	1.5525
		Olasılık	0.9312	0.9022	0.9026	0.7559	0.9678
Birinci Fark I(1)							
			d(KB)	d(FO)	d(İO)	d(PO)	
Sabitli	PP	t-Statistic	-6.7573	-4.5292	-6.6272	-5.1855	-13.8875
		Olasılık	0.0000***	0.0009***	0.0000***	0.0001***	0.0000***
	ADF	t-Statistic	-5.4750	-4.4306	-6.5036	-4.9556	-6.5939
		Olasılık	0.0001***	0.0012***	0.0000***	0.0003***	0.0000***
Sabitli ve Trendli	PP	t-Statistic	-6.6373	-4.4669	-6.5689	-10.9865	-13.2042
		Olasılık	0.0000***	0.0057***	0.0000***	0.0000***	0.0000***
	ADF	t-Statistic	-5.4963	-4.3699	-6.4590	-5.6831	-6.4855
		Olasılık	0.0004***	0.0073***	0.0000***	0.0003***	0.0000***
Sabitli ve Trendsiz	PP	t-Statistic	-5.4024	-4.1956	-6.1700	-5.2099	-8.5209

	Olasılık	0.0000***	0.0001***	0.0000***	0.0000***	0.0000***
ADF	t-Statistic	-5.0536	-2.7166	-6.1551	-1.7566	-5.9300
	Olasılık	0.0000***	0.0081***	0.0000***	0.0751*	0.0000***
*** %1 anlamlılık düzeyi						
** %5 anlamlılık düzeyi						
* %10 anlamlılık düzeyi						

Birim kök testi analizlerinden sonra yapısal kırılmalı birim kök testi analizleri yapılmıştır. Standart birim kök testleri genel bir değerlendirme sağlayıp sonuçların geniş bir çerçevede anlaşılmasına yardımcı olurken, yapısal kırılmalı birim kök testleri ise yapısal kırılmaları dikkate alarak serilerdeki olası yapısal değişiklikleri tespit eder. Bu testler, özellikle verilerde önemli ekonomik, politik veya diğer olaylar nedeniyle ani değişiklikler olduğunda daha doğru sonuçlar verir. Türkiye’de analizlere dahil edilen dönemde yaşanan önemli ekonomik ve politik şoklar arasında 1994 ve 2001 yıllarındaki ekonomik krizler, 2008 küresel finansal krizi ve sonraki yıllarda yaşanan politik krizler yer almaktadır. Bu olaylar, Türkiye ekonomisinde ani ve önemli değişikliklere neden olmuştur (Akyüz & Boratav, 2003; Alper & Öniş, 2003; Akyüz, 2017). Bu tür şokların etkilerini daha doğru değerlendirebilmek için yapısal kırılmalı birim kök testleri kullanılmış ve sonuçlar Tablo 4’de verilmiştir. Analiz sonuçları incelendiğinde FKE değişkeninin seviyede durağan, diğer tüm değişkenlerin ise birinci farkta durağan olduğu görülmektedir. Hem standart hem de yapısal kırılmalı birim kök testlerine ait sonuçlar, verilerin seçilen analiz yöntemi ARDL modelinin ön koşulu olan verilerin I(0) veya I(1) durumunda durağan olma şartını karşıladığını göstermektedir.

Tablo 4. Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler		t-istatistik	Olasılık
DA	Seviye	-1.874126	0.9886
	1. Fark	-6.027752	< 0.01
FKE	Seviye	-7.433589	< 0.01
	1. Fark	-4.760419	0.0199
FKD	Seviye	-3.716001	0.2745
	1. Fark	-7.182252	< 0.01
FPE	Seviye	-3.616441	0.3224
	1. Fark	-6.860264	< 0.01
FPD	Seviye	-3.210333	0.5610
	1. Fark	-8.421327	< 0.01

ARDL Sınır Testi ya da gecikmesi dağıtılmış otoregresif sınır testi (Autoregressive Distributed Lag Bound Test), 2001 yılında Mohammad Hashem Pesaran ve Yongcheol Shin tarafından geliştirilmiştir. ARDL modeli, seviyelerinde durağan olmayan en az iki serinin durağan bir bileşimi olduğunu belirten eşbütünleşme kavramını test etmek için kullanılır. Bu model, uzun ve kısa dönem nedensellik ilişkilerini belirlemede etkili bir ekonometrik araç olarak kabul edilir. Eşbütünleşme testleri arasında, serilerin aynı derecede durağan olma zorunluluğu bulunmamaktadır. ARDL testi, veriler arasındaki kısa ve uzun dönem nedensel ilişkileri belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Kısa dönem ARDL testi sonuçları Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Kısa Dönem ARDL Testi

ARDL Modeli: (5, 1, 5, 0, 5)				
Model seçim yöntemi: Akaike bilgi kriteri (AIC)				
Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-istatistik	Olasılık
DA(-1)	0.447178	0.230149	1.942996	0.0758
DA(-2)	-0.434132	0.266864	-1.626794	0.1297
DA(-3)	0.595033	0.337318	1.764014	0.1031
DA(-4)	0.155394	0.501097	0.310108	0.7618
DA(-5)	-0.575911	0.367817	-1.565756	0.1434
FKE	0.892023	0.502427	1.775428	0.1012
FKE(-1)	-0.362928	0.410645	-0.883801	0.3942

FKD	6.074353	2.343070	2.592476	0.0236
FKD(-1)	2.802467	3.459677	0.810037	0.4337
FKD(-2)	-0.991387	3.479765	-0.284900	0.7806
FKD(-3)	2.616130	3.822417	0.684418	0.5067
FKD(-4)	-11.35345	4.882761	-2.325211	0.0384
FKD(-5)	4.432914	2.327674	1.904439	0.0811
FPE	0.497277	0.231775	2.145510	0.0531
FPD	0.083838	0.272656	0.307485	0.7637
FPD(-1)	0.477834	0.338661	1.410951	0.1837
FPD(-2)	0.621354	0.485811	1.279003	0.2251
FPD(-3)	-0.660227	0.296735	-2.224970	0.0460
FPD(-4)	-0.044608	0.317642	-0.140435	0.8906
FPD(-5)	-1.281140	0.515627	-2.484625	0.0287
R-kare	0.930939			
Düzeltilmiş R-kare	0.821592			
Durbin-Watson istatistiği	2.367703			
Akaike bilgi kriteri	-3.346221			
Schwarz bilgi kriteri	-2.430136			
Hannan-Quinn bilgi kriteri	-3.042565			

Kısa dönem ARDL test sonuçları incelendiğinde, finansal kurumlara erişim (FKE), finansal kurumların derinliği (FKD), finansal piyasalara erişim (FPE) ve finansal piyasaların derinliğinin (FPD) dışa açıklık (DA) üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Tablo daha detaylı incelendiğinde, finansal kurumların derinliği (FKD) ve finansal piyasalara erişim (FPE) değişkenlerinin önemli etkiler gösterdiği anlaşılmaktadır. Finansal kurumların derinliği (FKD) değişkeni, mevcut dönemde dışa açıklık üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahiptir. Ancak, dördüncü gecikmede (FKD(-4)), negatif ve anlamlı bir etki göstermektedir. Finansal piyasalara erişim (FPE) ise dışa açıklık üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahiptir. Finansal piyasaların derinliği (FPD) üçüncü gecikmede dışa açıklık üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahiptir ve beşinci gecikmede de benzer şekilde negatif ve anlamlı bir etki göstermektedir.

Modelin R-kare değeri 0.930939 ve düzeltilmiş R-kare değeri 0.821592 olup, modelin bağımlı değişken olan dışa açıklığın büyük bir kısmını açıkladığını göstermektedir. Durbin-Watson istatistiği 2.367703 ile otokorelasyonun olmadığını işaret etmektedir. Bilgi kriteri, model seçimi sürecinde en iyi modeli belirlemek için kullanılır ve daha düşük değerler, modelin veri setine daha iyi uyum sağladığını gösterir. Bu kriter, modelin karmaşıklığı ile uyumunu dengeleyerek aşırı uyum (overfitting) riskini azaltır. Yapılan analizde en düşük bilgi kriteri değeri Akaike (-3.346221) olduğu için, bu kriter model seçim yöntemi olarak kullanılmıştır. Kısa dönem ARDL sonuçları, finansal gelişmişlik göstergelerinin kısa dönemde dışa açıklık üzerinde önemli ve karmaşık etkilerinin olduğunu ortaya koymaktadır.

Değişkenlerin bir dönem gecikmesi ile analize dahil edilmesi sonucunda oluşturulan hata düzeltme modeli, ekonomik şok (kriz, afet vb.) durumunda, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenle ilişkisini kaybettikten sonra tekrar ilişki kurma oranını gösterir. Bu bağlamda gerçekleştirilen hata düzeltme modeli testi Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Hata Düzeltme Modeli

Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-istatistik	Olasılık
CointEq(-1)	-0.812438	0.175498	-4.629327	0.0006

Hata düzeltme modeli incelendiğinde, katsayının beklendiği gibi negatif (-0,81) olduğu, olasılık değerinin ise anlamlı bulunduğu görülmektedir. Buradan çıkarılacak sonuç, bağımsız değişkenlerin herhangi bir şok durumunda bağımlı değişken ile tekrar ilişki kurma oranının bir dönemde %81 olduğudur.

Kısa dönem ARDL analizinin ardından uzun dönemli ilişkiye ait sonuçlar ise Tablo 7'de aktarılmıştır.

Tablo 7. Uzun Dönem ARDL Testi

Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-istatistik	Olasılık
FKE	0.651244	0.210047	3.100463	0.0092
FKD	4.407754	2.463230	1.789420	0.0988
FPE	0.612079	0.170362	3.592815	0.0037
FPD	-0.988322	0.383200	-2.579130	0.0241

Uzun dönem ARDL analizi sonuçları incelendiğinde, finansal kurumlara erişim (FKE) ve finansal piyasalara erişimin (FPE) dışı açıklık (DA) üzerinde pozitif ve anlamlı etkileri olduğu görülmektedir. Öte yandan finansal kurumların derinliği (FKD) pozitif bir etki gösterse de, bu etki istatistiksel olarak sınırda anlamlıdır. Finansal piyasaların derinliği (FPD) ise dışı açıklık üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahiptir. Bu sonuçlar, finansal gelişmişlik göstergelerinin uzun dönemde dışı açıklık üzerinde farklı yönlerde önemli etkileri olduğunu ortaya koymaktadır.

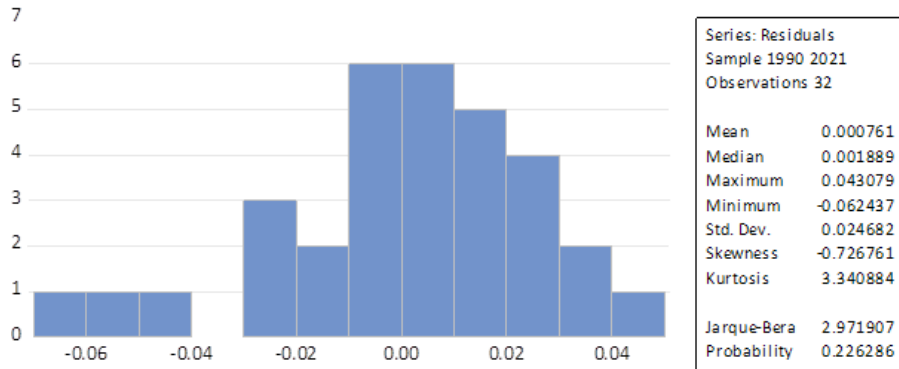
Bir sonraki aşamada uzun dönemli ilişkilerin varlığının kanıtlanabilmesi için sınır testi gerçekleştirilmiştir. Teste ait sonuçlar Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8. Sınır Testi

F-statistic	Anlamlılık	I(0)	I(1)
3.214600	10%	1.9	3.01
	5%	2.26	3.48
	2.5%	2.62	3.9
	1%	3.07	4.44

Sınır testinin sonuçlarına göre, eşbütünleşme ilişkisi olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan analizlerde, F-istatistiği değeri 3.214600 olarak bulunmuştur. Bu değer, anlamlılık düzeylerine göre kritik değerlerle karşılaştırıldığında, %10, %5 ve %2.5 anlamlılık düzeylerinde I(0) ve I(1) kritik değerlerinin arasında yer almaktadır. Özellikle %5 anlamlılık düzeyinde, I(0) alt sınır değeri 2.26 ve I(1) üst sınır değeri 3.48’dir. F-istatistiği bu iki değerin arasında yer aldığından, seriler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu kanıtlanmaktadır.

Oluşturulan modelde kalıntıların normal dağılıp dağılmadığını anlamak için normallik testi yapılmış ve elde edilen sonuçlar Şekil 1’de aktarılmıştır.

Şekil 1. Histogram grafiği ve kalıntı istatistikleri

Şekil 1’de Jarque-Bera testinin değeri 2.971907 ve bu değer olasılığı 0.226286 olarak hesaplanmıştır. Bu p-değeri, rezidüellerin normal dağılımdan sapmadığını ve normallik varsayımının reddedilemeyeceğini göstermektedir. Ayrıca ortalama (mean) değeri 0.000761 olarak tespit edilmiştir. Yani modelde tahmin edilen ilişkiler ile gerçek ilişkiler arasında 0’a çok yakın bir fark ortaya çıkmakta, diğer bir deyişle modelin tahmin etme gücünün tutarlı ve gerçekçi olduğu anlaşılmaktadır.

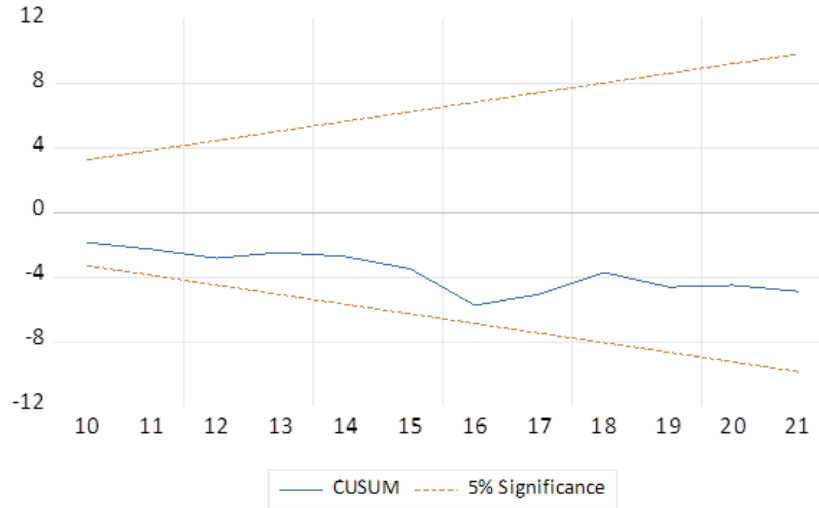
Değişen varyans sorunu, veri setindeki değişkenliğin (varyansın) sabit olmadığı durumlarda ortaya çıkan bir istatistiksel sorundur. Yani, veri setinin farklı bölümlerindeki verilerin değişkenliği birbirinden farklıdır. Bu durum, birçok istatistiksel analiz için gereken varsayımların sağlanmamasına neden olabilir ve sonuçta yanıltıcı sonuçlar elde edilebilir. Sonraki aşamada modelde değişen varyans sorununun varlığını tespit edebilmek için değişen varyans testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 9’de verilmiştir.

Tablo 9. Değişen Varyans Testi

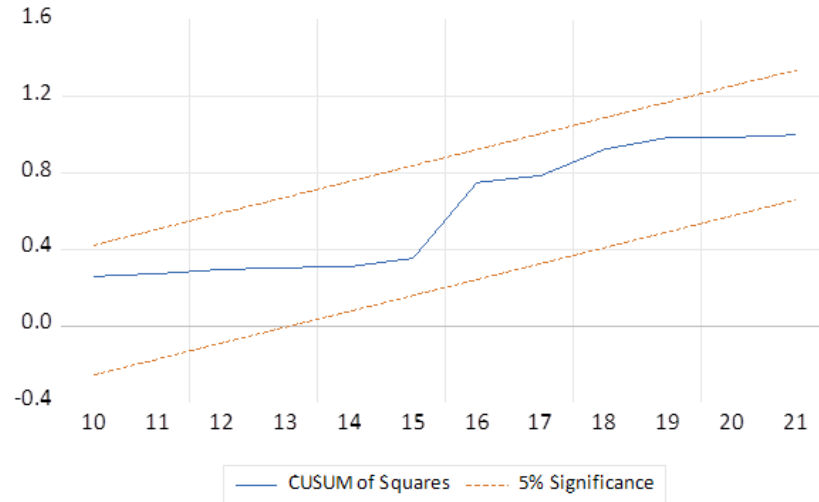
Breusch-Pagan-Godfrey			
F-istatistik	0.533343	Olasılık F(11,10)	0.8931
Gözlem*R-kare	15.75399	Olasılık Ki-kare(11)	0.7318
Scaled explained SS	2.491576	Olasılık Ki-kare(11)	1.0000

Tablo 9’da gözlemlenen sonuçlara göre olasılık değerlerinin %5 anlamlılık seviyesinden yüksek olduğu, diğer bir deyişle modelde değişen varyans problemi olmadığı sonucuna varılmaktadır. Modelin varyansının sabit olduğu ve dolayısıyla modelin güvenilir sonuçlar verdiği görülmektedir.

Son olarak serilerin parametre tahminin istikrar koşulunu sağlayıp sağlamadığını görebilmek için CUSUM ve CUSUM Kare testleri yapılmış ve sonuçlar Şekil 2 ile Şekil 3’te verilmiştir.

Şekil 2. CUSUM testi

Şekil 3. CUSUM Kare testi

Şekillerdeki kesik çizgiler %95 güven sınırını temsil etmektedir. Her iki değişkende de parametre tahminlerinin güven sınırı içerisinde yer aldığı görülmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye'de finansal gelişmişliğin dışa açıklık üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla ARDL analizi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında, finansal kurumlara erişim (FKE), finansal kurumların derinliği (FKD), finansal piyasalara erişim (FPE) ve finansal piyasaların derinliği (FPD) gibi finansal gelişmişlik göstergelerinin dışa açıklık (DA) üzerindeki kısa ve uzun vadeli etkileri analiz edilmiştir. Çalışmada kullanılan veri seti, 1985-2021 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır ve analiz sonuçları finansal gelişmişliğin dışa açıklık üzerindeki belirleyici rolünü ortaya koymaktadır.

Kısa vadede, finansal gelişmişlik göstergelerinin dışa açıklık üzerindeki etkileri karmaşık ve değişkendir. Finansal kurumların derinliği (FKD) değişkeni, kısa vadede dışa açıklık üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Kose, Prasad, & Terrones'e (2009) göre, artan faiz oranları veya sıkı kredi koşulları gibi faktörlerin, firmaların dış ticaret faaliyetlerini kısa vadede olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir. Ayrıca, finansal piyasaların derinliği (FPD) de kısa vadede dışa açıklık üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilmektedir. Bu durum Aizenman'ın (2004), ani piyasa dalgalanmaları ve belirsizliklerin, firmaların dış ticaret faaliyetlerini olumsuz yönde etkilediğini belirttiği çalışmasıyla örtüşmektedir. Ancak, finansal piyasalara erişim (FPE), kısa vadede dışa açıklık üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Sermaye piyasalarına daha kolay erişim, firmaların finansman ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlayarak dış ticaret faaliyetlerini artırabilir. Bu bulgular, Levine (2005) tarafından ele alınan çalışmada olduğu gibi, finansal erişimin dışa açıklığı artırmada önemli bir rol oynadığı ve finansal derinliğin kısa vadede maliyet ve belirsizlikler yaratabileceği sonucuyla tutarlıdır.

Uzun vadede, finansal gelişmişliğin dışa açıklık üzerindeki etkileri daha belirgin olmaktadır. Finansal kurumlara erişim (FKE) ve finansal piyasalara erişim (FPE), uzun vadede dışa açıklığı artıran önemli faktörlerdir. King ve Levine'in de (1993) belirttiği gibi; finansal kurumlara ve piyasalara erişim arttıkça, firmalar uzun vadeli yatırımlar için daha geniş finansman imkanlarına ulaşabilecek ve dolayısıyla dış ticaretin sürdürülebilir bir şekilde artmasına katkı sağlayacaktır. Finansal kurumların derinliği (FKD) değişkeni uzun vadede dışa açıklık üzerinde pozitif fakat sınırdan anlamlı bir etkiye sahiptir. Bu sınırdan anlamlı etkinin sebebi, finansal derinliğin getirdiği maliyetler ve belirsizliklerin uzun vadede de tam olarak ortadan kalkmamasından kaynaklanmaktadır. Bu durum, finansal derinliğin dış ticaret üzerindeki etkisinin her zaman istikrarlı ve olumlu olamayabileceğini göstermektedir. Öte yandan, finansal piyasaların derinliği (FPD) uzun vadede dışa açıklık üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Derin finansal piyasaların sunduğu avantajlara rağmen, bu piyasaların yarattığı belirsizlikler ve dalgalanmalar, firmaların uzun vadeli dış ticaret faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyebilecek potansiyeldedir ve bu konu Claessens & Laeven (2005) tarafından da tespit edilmiştir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular, literatürde finansal gelişmişliğin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini inceleyen, Khan (2008), Al-Malki ve Al-Assaf (2014) ve Sumarni (2019) tarafından yapılan çalışmalarla genel hatlarıyla uyum göstermektedir. Özellikle, finansal kurumlara ve piyasalara erişimin dışa açıklık üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu sonucu, bu çalışmaların finansal gelişmişliğin büyüme üzerindeki destekleyici etkilerini vurgulayan bulgularıyla örtüşmektedir.

Öte yandan, finansal piyasaların derinliğinin dışa açıklık üzerindeki olumsuz etkisi, literatürde nispeten az incelenmiş bir konudur. Bulgular, finansal derinleşmenin dış ticaret üzerinde, Niroomand vd. (2014) tarafından yapılan çalışmaların ortaya koyduğu şekilde, belirli risk ve belirsizlikler yaratabileceğini göstermektedir. Bu, derin finansal piyasaların dalgalanmaları artırıcı etkilerinin dış ticaret hacmini olumsuz yönde etkileyebileceği sonucunu desteklemektedir. Bu bağlamda, yapılan bu çalışma, finansal gelişmişliğin dış ticaret üzerindeki etkilerini değerlendirirken hem olumlu hem de olumsuz yönlerin dikkate alınması gerektiğini ortaya koyarak literatüre önemli bir katkı sunmaktadır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, finansal kurumların ve piyasaların derinliğinin artırılmasının, dışa açıklığın iyileştirilmesi için stratejik bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Politika yapıcılar, finansal sistemleri güçlendirme ve geliştirme yönündeki çabalarını artırmalıdır. Finansal erişim ve derinliğin artırılması, dışa açıklığın iyileştirilmesine ve bu doğrultuda gelişen dış ticaret yapısının oluşması ile sürdürülebilir ekonomik büyümenin

elde edilmesine ve uluslararası ekonomide entegrasyonun artırılması ile refah seviyesinin yükselmesine katkı sağlayacaktır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar(lar) olarak, bu makalenin araştırma, yazarlık ve/veya yayın süreci ile ilgili herhangi bir potansiyel çıkar çatışması olmadığını beyan ederiz.

Mali Destek

Yazar(lar) olarak, bu makalenin araştırılması, yazılması ve/veya yayınlanması için herhangi bir mali destek almadığımızı beyan ederiz.

Yayın Etiği Beyanı

Çalışmada etik dışı bir husus bulunmadığını, araştırma ve yayın etiğine özenle uyulduğunu beyan ederiz.

Yazar Katkı Oranı

Çalışma, araştırmacılar arasında eşit bir işbirliği ile yürütülmüş ve raporlanmıştır.

Etik Kurul İzni

“Finansal gelişmişlik ve dışa açıklık ilişkisi: Türkiye özelinde ampirik bir inceleme” başlıklı çalışma kapsamında herhangi bir anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, ya da başka görüşme teknikleri kullanarak katılımcılardan veri toplamadığımızı, insan ve hayvanlar üzerinde deney, vb. yapmadığımızı, kişisel verilerin korunması kanununu ihlal etmediğimizi, sorumlu yazar olarak bu belgenin doldurulması noktasında diğer yazarları haberdar ettiğimizi bildirir; Bu çalışmanın etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalardan olduğunu sorumlu yazar olarak beyan ederiz.

Kaynakça

- Aizenman, J. (2004). Financial opening: Evidence and policy options. *In Proceedings, Federal Reserve Bank of Kansas City*, 383-412.
- Akyüz, Y. (2017). *Playing with fire: Deepened financial integration and changing vulnerabilities of the Global South*. Oxford University Press.
- Akyüz, Y., & Boratav, K. (2003). The making of the Turkish financial crisis. *World development*, 31(9), 1549-1566.
- Al-Malki, A., & Al-Assaf, G. (2014). Investigating the effect of financial development on output growth using the ARDL bounds testing approach. *International Journal of Economics and Finance*, 6(9), 136–150.
- Alper, C. E., & Onis, Z. (2003). Financial globalization, the democratic deficit, and recurrent crises in emerging markets: The Turkish experience in the aftermath of capital account liberalization. *Emerging Markets Finance and Trade*, 39(3), 5-26.
- Arestis, P., & Demetriades, P. (1997). Financial development and economic growth: Assessing the evidence. *Economic Journal*, 107(442), 783-799.
- Batuo, E.M., Guidi, F. and Kupukile, M. (2010), *Financial development and income inequality: Evidence from African Countries*, African Development Bank, Tunis.
- Beck, T., & Levine, R. (2004). Stock markets, banks, and growth: Panel evidence. *Journal of Banking & Finance*, 28(3), 423-442.
- Claessens, S., & Laeven, L. (2005). Financial dependence, banking sector competition, and economic growth. *Journal of the European Economic Association*, 3(1), 179-207.
- Çetin, M., Can, A., & Kapçak, S. (2023). Ticari dışa açıklık-ekonomik büyüme ilişkisi üzerine bir analiz: Türkiye için ampirik bir kanıt. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2023(1), 61–73.
- Goldsmith, R. W. (1969). *Financial Structure and Development*. Yale University Press.

- Khan, M. A. (2008). Financial development and economic growth in Pakistan: evidence based on autoregressive distributed lag (ARDL) approach. *South Asia Economic Journal*, 9(2), 375–391.
- King, R. G., & Levine, R. (1993). Finance and growth: Schumpeter might be right. *Quarterly Journal of Economics*, 108(3), 717–737.
- Klein, M. W., & Olivei, G. P. (2008). Capital account liberalization, financial depth, and economic growth. *Journal of International Money and Finance*, 27(6), 861–875.
- Kose, M. A., Prasad, E. S., & Terrones, M. E. (2009). Does openness to international financial flows raise productivity growth?. *Journal of International Money and Finance*, 28(4), 554–580.
- Law, S. H., Tan, H. B., & Azman-Saini, W. N. W. (2014). Financial development and income inequality at different levels of institutional quality. *Emerging Markets Finance and Trade*, 50(1), 21–33.
- Levine, R. (2005). Finance and growth: Theory and evidence. In P. Aghion & S. N. Durlauf (Eds.), *Handbook of Economic Growth* (pp. 865–934). North-Holland.
- Mercan, M., & Göçer, İ. (2014). Ticari dışa açıklığın ekonomik etkileri: Orta Asya ülkeleri için ampirik bir analiz. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(22), 27–44.
- Mishkin, F. S. (2007). *The economics of money, banking, and financial markets (8th ed.)*. Pearson Addison Wesley.
- Mujahid, H., & Alam, S. (2014). The impact of financial openness, trade openness on macroeconomic volatility in Pakistan: ARDL Co Integration approach. *E3 Journal of Business Management and Economics*, 5(1), 01–08.
- Niroomand, F., Hajilee, M., & Al Nasser, O. M. (2014). Financial market development and trade openness: Evidence from emerging economies. *Applied Economics*, 46(13), 1490–1498.
- Opeyemi, A. Y., & Paul-Francois, M. (2019). Electricity consumption, trade openness and economic growth in South Africa: An ARDL approach. *Journal of Economic Cooperation & Development*, 40(1), 135–156.
- Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. J. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16(3), 289–326.
- Rajan, R. G., & Zingales, L. (1998). "Financial dependence and growth." *American Economic Review*, 88(3), 559–586.
- Rajan, R. G., & Zingales, L. (1998). Financial dependence and growth. *American Economic Review*, 88(3), 559–586.
- Roubini, N., & Sala-i-Martin, X. (1992). Financial repression and economic growth. *Journal of Development Economics*, 39(1), 5–30.
- Sakyi, D. (2011). Trade openness, foreign aid and economic growth in post-liberalisation Ghana: An application of ARDL bounds test. *Journal of Economics and International Finance*, 3(3), 146.
- Saleem, H., Shabbir, M. S., & Bilal khan, M. (2020). The short-run and long-run dynamics among FDI, trade openness and economic growth: using a bootstrap ARDL test for co-integration in selected South Asian countries. *South Asian Journal of Business Studies*, 9(2), 279–295.
- Satrovic, E. (2017). Financial development and human capital in Turkey: ARDL approach. *Kapadokya Akademik Bakış*, 1(2), 1–15.
- Schumpeter, J. A. (1912). *The Theory of Economic Development*. Harvard University Press.
- Shahbaz, M., & Islam, F. (2011). Financial development and income inequality in Pakistan: An application of ARDL approach. *Journal of Economic Development*, 36(1), 35.
- Stiglitz, J. E. (1985). Credit markets and the control of capital. *Journal of Money, Credit, and Banking*, 17(2), 133–152.
- Sumarni, L. (2019). Financial development and economic growth in Indonesia: An ARDL-Bounds testing approach. *Economic Journal of Emerging Markets*, 89–96.

EXTENDED SUMMARY

Financial development is a crucial factor for fostering economic growth. It refers to the accessibility, diversity, and quality of financial services, the robustness of banking systems, the efficiency of capital markets, and the strength of overall financial infrastructure. Financial development not only plays a significant role at the local level but also holds immense importance at the international level. In today's global competitive environment, strong financial systems contribute directly to economic growth through factors such as free movement of capital flows and increased investment opportunities. The economic theory suggests that financial systems stimulate economic growth through various channels. Firstly, developed financial systems allow savers to direct their savings towards higher-yield investments, thereby accelerating capital accumulation. Secondly, financial markets help entrepreneurs and firms finance their innovations, thereby enhancing technological progress and efficiency. Thirdly, financial intermediaries reduce economic uncertainties by providing risk management tools, thereby encouraging investments.

The relationship between financial development and openness can be examined through the contribution of financial systems to international trade and investments. Developed financial systems facilitate international capital flows and increase firms' access to foreign markets. Moreover, financial development can increase the volume of foreign trade by facilitating the management of exchange rate risks and other trade-related risks. This theoretical framework is especially important for developing countries. In economies like Turkey, deepening financial systems can accelerate economic growth by increasing capital flows and diversifying investments. Additionally, strong financial infrastructure facilitates these countries' integration into global markets and enhances their competitiveness. Therefore, financial development not only supports economic growth but also increases social welfare.

This study aims to examine the relationship between financial development and openness in Turkey. The hypothesis is that financial development will provide capital support to firms competing in international markets, thereby increasing the integration of countries into the global economy. The data used in the study were obtained from the International Monetary Fund (IMF) database, covering the period from 1985 to 2021. The ARDL (Autoregressive Distributed Lag) model was used to analyze the effects of financial development indicators on openness. According to the analysis results, it was found that access to financial institutions and markets had a positive and significant effect on openness in the long term, while the depth of financial markets had a reducing effect on openness.

The literature review in this study was conducted to understand the relationship between financial development and openness more deeply. The review summarizes the findings of existing research, identifies knowledge gaps and controversial points in this field, and provides a theoretical and methodological basis for the analysis. By examining different approaches and findings in the literature, it highlights the unique contribution and importance of this study.

For instance, Khan (2008) examined the long and short-term relationship between financial development and economic growth in Pakistan using ARDL analysis. The study found that financial development and investment had a positive effect on economic growth in both the short and long term. Similarly, Shahbaz and Islam (2011) used ARDL boundary testing to analyze the relationship between financial development and income inequality in Pakistan. The results indicated that financial development reduced income inequality, while financial instability increased it. In another study, Sakyi (2011) used ARDL boundary testing to measure the effects of trade openness and foreign aid on economic growth in post-liberalization Ghana. The results showed that trade openness and foreign aid had positive and significant effects on economic growth in both the short and long term.

This study uses data on financial development and openness in Turkey from 1985 to 2021. The financial development data, representing different dimensions such as the depth and accessibility of financial institutions and markets, were obtained from the IMF database. The openness data, representing the ratio of foreign trade (imports + exports) to GDP, were obtained from the World Bank database. The ARDL model was used to determine the dynamic relationships between financial development and openness. The ARDL model was preferred because of its ability to work with both stationary (I(0)) and non-stationary (I(1)) time series and its capacity to model short and long-term relationships simultaneously.

The ARDL analysis results show that financial development indicators have significant and complex effects on openness in both the short and long term. In the short term, the depth of financial institutions (FKD) has a negative impact on openness, indicating that factors such as high interest rates or strict credit conditions may adversely affect firms' foreign trade activities. Similarly, the depth of financial markets (FPD) has a negative impact on openness in the short term, suggesting that market fluctuations and uncertainties may negatively affect firms' foreign trade activities. However, access to financial markets (FPE) has a positive impact on openness in the short term, indicating that easier access to capital markets can increase firms' foreign trade activities.

In the long term, access to financial institutions (FKE) and financial markets (FPE) have positive and significant effects on openness. As access to financial institutions and markets increases, firms can obtain broader financing opportunities for long-term investments, contributing to sustainable growth in foreign trade. The depth of financial institutions (FKD) has a positive but borderline significant effect on openness in the long term, suggesting that the costs and uncertainties associated with financial depth may not be entirely eliminated. On the other hand, the depth of financial markets (FPD) has a negative and significant effect on openness in the long term, indicating that the uncertainties and fluctuations associated with deep financial markets may negatively impact firms' long-term foreign trade activities.

In conclusion, this study reveals the significant role of financial development in determining the level of openness in Turkey. The findings indicate that policy makers should focus on strengthening and developing financial systems to improve openness. Increasing financial accessibility and depth can contribute to improving openness, leading to sustainable economic growth and increased welfare through enhanced integration into the international economy.